

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΝΑΥΤΙΚΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΕΥΘΥΝΕΣ¹

14.1 Έννοια ναυτικού αδικήματος.

Οι ειδικές συνθήκες, κάτω από τις οποίες ασκείται το ναυτικό επάγγελμα και οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζονται από το πλοίο, ταξιδεύοντας σε μακρινές και πολλές φορές επικίνδυνες θαλάσσιες περιοχές, μακριά από κάθε επίβλεψη των αρχών, απαιτούν την τήρηση συνειδητής πειθαρχίας στα πλοία, ώστε να επιτυγχάνεται ανεπιφύλακτη υπακοή στις εντολές του Πλοιάρχου για την επιτυχή εκπλήρωση της αποστολής του πλοίου.

Η πειθαρχία, ως στοιχείο απαραίτητο σε κάθε ομαδική εκδήλωση της ανθρώπινης δραστηριότητας, είναι ιδιαίτερα αναγκαία για το ναυτικό επάγγελμα, αφού είναι αυτονόητο ότι, αν αυτή διαταραχθεί στο πλοίο, κυρίως όταν αυτό ταξιδεύει, δημιουργείται άμεσος κίνδυνος για την ασφάλεια του πλοίου, του φορτίου και των επιβαινόντων.

Για τους παραπάνω λόγους ισχύει για τους ναυτικούς που υπηρετούν στα πλοία, ειδικό ποινικό και πειθαρχικό καθεστώς, που δεν υπάρχει σε άλλους τομείς εργασίας.

Από την αρχαιότητα εφαρμόζονταν ήδη αυστηροί κανόνες πειθαρχίας για τα πληρώματα των πλοίων, κατά το μεσαίωνα δε ίσχυσαν διατάξεις ποινικού και πειθαρχικού δικαίου, από τις πιο σκληρές που αναφέρονται στην ιστορία της ανθρωπότητας. Οι συνθήκες ανασφάλειας που επικρατούσαν τότε, λόγω της πειρατείας και της κακής ποιότητας των πληρωμάτων, σε συνδυασμό με τα τεράστια οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα που είχαν σχέση με την επιτυχία του ταξιδιού, επέβαλαν την απάνθρωπη πολλές φορές μεταχείριση των ναυτικών από τον Πλοίαρχο και τους αξιωματικούς του πλοίου.

Κατά το 19ο αι. άρχισαν να ισχύουν οι πρώτοι κώδικες ναυτικού δικαίου, οι οποίοι αντιμετώπιζαν το θέμα της πειθαρχίας κατά ηπιότερο αλλά εξίσου αποφασιστικό τρόπο.

Συστηματικοί κανόνες που ρυθμίζουν τα θέματα τάξεως και πειθαρχίας στα ελληνικά πλοία θεσπίστηκαν για πρώτη φορά με το διάταγμα της 15 Δεκεμβρίου 1836 «*περί αστυνομίας της εμπορικής ναυτιλίας*».

Ο πρώτος «*Ποινικός και Πειθαρχικός Κώδικας του Εμπορικού Ναυτικού*» (ΠΠΚΕΝ) ίσχυσε από το 1924.

Στο ισχύον δίκαιο, οι ποινικές και πειθαρχικές διατάξεις του εμπορικού ναυτικού έχουν ενσωματωθεί στον ΚΔΝΔ (μέρος πέμπτο).

Ναυτικά αδικήματα (εγκλήματα) καλούνται ορισμένες ποινικές παραβάσεις που προβλέπονται από τον ΚΔΝΔ και διαπράττονται από ημεδαπούς ή αλλοδαπούς στα ελληνικά πλοία ή πλωτά ναυπηγήματα.

Ορισμένες από αυτές τις διατάξεις, αναφερόμενες σε ναυτικά αδικήματα που ενδιαφέρουν για γενικότερους λόγους την έννομη τάξη, εφαρμόζονται και κατά των Ελλήνων ναυτικών που υπηρετούν σε πλοία με ξένη σημαία, συμβεβλημένα με το ναυτικό απομαχικό ταμείο.

Τέτοια αδικήματα είναι η λιποταξία, εγκατάλειψη κινδυνεύοντος πλοίου, στάση, βιαιοπραγία κατά Πλοιάρχου ή ανώτερου αξιωματικού του πλοίου, κατάχρηση εξουσίας, μη αυτοπρόσωπη διεύθυνση του πλοίου, άρνηση εκτελέσεως διαταγής στην αλλοδαπή, παράβαση Πλοιάρχου σε ώρα κινδύνου, παραλείψεις Πλοιάρχου επί συγκρούσεως, παραβάσεις κανονισμού αποφυγής συγκρούσεως, παράνομη εκτροπή πορείας, παράλειψη βοήθειας σε κινδυνεύοντα πρόσωπα, εγκατάλειψη ασθενών στην αλλοδαπή, παράνομη ναυτολόγηση λιποτακτών και φυγάδευση.

¹ Μέρος πέμπτο, Άρθρα 202 – 273 ΚΔΝΔ.

Ορισμένες διατάξεις του ΚΔΝΔ εφαρμόζονται και για πράξεις που έγιναν σε αλλοδαπά πλοία αλλά μέσα στα ελληνικά χωρικά ύδατα, όπως ο απόπλους χωρίς την άδεια της αρχής, παραβάσεις επί συγκρούσεων κ.λπ..

Ο ΚΔΝΔ περιγράφει τα στοιχεία κάθε ναυτικού αδικήματος και ορίζει την ποινή που επιβάλλεται, δεν προβλέπει όμως γενικές διατάξεις όπως για απόπειρα, καταλογισμό κ.λπ. και γι' αυτό ορίζει ότι θα εφαρμόζονται οι σχετικές διατάξεις του γενικού μέρους του ποινικού κώδικα.

14.2 Κατηγορίες των ναυτικών αδικημάτων.

Τα ειδικά ναυτικά αδικήματα που προβλέπονται από τον ΚΔΝΔ μπορούν να καταταχθούν στις εξής κατηγορίες:

α) Σε αυτά που αφορούν την υπηρεσία στο πλοίο και είναι, η παράνομη απουσία, η εγκατάλειψη θέσεως, η λιποταξία, η μη προσέλευση προς ανάληψη υπηρεσίας και η εγκατάλειψη κινδυνεύοντος πλοίου.

β) Σε εκείνα που έχουν σχέση με την πειθαρχία στο πλοίο και είναι η ανυπακοή, εξύβριση, απειλή κατά ανωτέρου, στάση, βιαιοπραγία, επιβουλή κατά του Πλοιάρχου, παράνομη εισκόμιση ναρκωτικών.

γ) Σε εκείνα που στρέφονται **κατά της ιδιοκτησίας του πλοίου ή του φορτίου** και είναι η πειρατεία, κλοπή και φθορά φορτίου ή εξοπλισμού του πλοίου.

δ) Σε εκείνα που στρέφονται **κατά της ασφάλειας του πλοίου και των επιβαινόντων** και είναι η μη αυτοπρόσωπη διεύθυνση του πλοίου, η παράνομη ανάθεση διοικήσεως του πλοίου, οι παραβάσεις του Πλοιάρχου σε ώρα κινδύνου, οι παραβάσεις του Πλοιάρχου επί συγκρούσεως και οι παραβάσεις του κανονισμού προς αποφυγή συγκρούσεως.

ε) Σε εκείνα που **αφορούν υπηρεσιακές παραβάσεις του Πλοιάρχου** και είναι η ανυπακοή του Πλοιάρχου, η άρνηση εκτελέσεως διαταγών στην αλλοδαπή, η παράνομη εκτροπή πορείας, η παράλειψη παροχής βοήθειας σε κινδυνεύοντα πρόσωπα, η εγκατάλειψη ασθενών στην αλλοδαπή, ο πλους με ελλιπή σύνθεση, η παράνομη ναυτολόγηση λιποτάκτη, η φυγάδευση και τέλος ο απόπλους χωρίς έλεγχο της αρχής.

στ) Σε εκείνα που διαπράττονται **από πρόσωπα ξένα προς το πλήρωμα** και είναι η απείθεια επιβάτη, η αποστολή πληρώματος σε άλλο πλοίο και σε ορισμένες περιπτώσεις η πειρατεία.

Από τα παραπάνω αδικήματα, ορισμένα είναι δυνατόν να διαπραχθούν μόνο από τον Πλοίαρχο, όπως είναι η μη αυτοπρόσωπη διεύθυνση του πλοίου ή ο πλους με ελλιπή σύνθεση. Άλλα διαπράττονται μόνο από μέλη του πληρώματος, όπως η μη προσέλευση προς ανάληψη υπηρεσίας, η επιβουλή κατά του Πλοιάρχου κ.λπ.. Άλλα είναι δυνατόν να διαπραχθούν είτε από τον Πλοίαρχο είτε από μέλη του πληρώματος όπως η μέθη σε ώρα υπηρεσίας και τέλος ορισμένα αδικήματα διαπράττονται από πρόσωπα ξένα προς το πλήρωμα όπως η απείθεια επιβάτη.

14.3 Τα αδικήματα που στρέφονται κατά της υπηρεσίας του πλοίου και κατά της πειθαρχίας.

1) Η παράνομη απουσία.

Το αδίκημα της παράνομης απουσίας υφίσταται όταν μέλος του πληρώματος του πλοίου απουσιάζει αδικαιολόγητα από αυτό, ενώ διεξάγεται η υπηρεσία κατά φυλακές. Ο δράστης τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τριών μηνών.

Προϋπόθεση για την ύπαρξη του αδικήματος είναι ότι στο πλοίο η υπηρεσία διεξάγεται κατά φυλακές, δεν έχουν δηλαδή ακόμα διαλυθεί αυτές από τον Πλοίαρχο. Αν έχουν διαλυθεί οι φυλακές, δεν υπάρχει το αδίκημα της παράνομης απουσίας αλλά άλλο πειθαρχικό παράπτωμα.

Το αδίκημα της παράνομης απουσίας είναι δυνατόν να διαπραχθεί είτε σε ελληνικό λιμάνι, είτε σε λιμάνι της αλλοδαπής, από οποιοδήποτε μέλος πληρώματος, όχι όμως από τον Πλοίαρχο.

2) Η εγκατάλειψη θέσεως.

Το αδίκημα αυτό υφίσταται όταν μέλος πληρώματος απουσιάζει αδικαιολόγητα από το πλοίο κατά

το χρόνο που έχει υποχρέωση να εκτελέσει διατεταγμένη υπηρεσία, η οποία ανάγεται στη φύλαξη ή στην ασφάλεια του πλοίου, των επιβαινόντων ή του φορτίου. Ο δράστης τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι έξι μηνών.

Στην περίπτωση εγκαταλείψεως θέσεως, υπάρχει βαρύτερο αδίκημα από ό,τι στην παράνομη απουσία γιατί ο ναυτικός παραμελεί και εγκαταλείπει συγκεκριμένη υπεύθυνη υπηρεσία και έτσι θέτει σε άμεσο κίνδυνο την ασφάλεια του πλοίου, του φορτίου ή των επιβαινόντων.

Το αδίκημα της εγκαταλείψεως θέσεως είναι επίσης δυνατό να διαπραχθεί σε ελληνικό λιμάνι ή στην αλλοδαπή από μέλος του πληρώματος, αλλά όχι από τον Πλοίαρχο.

3) Η λιποταξία.

Το αδίκημα της λιποταξίας υφίσταται, όταν μέλος του πληρώματος απουσιάζει αδικαιολόγητα στην αλλοδαπή επί δυο συνεχείς ημέρες ή μέχρι τον απόπλου του πλοίου, αν αυτός γίνει νωρίτερα. Κατά του δράστη επιβάλλεται ποινή φυλάκισεως μέχρι ενός έτους.

Χαρακτηριστικό της λιποταξίας είναι ότι αυτή μπορεί να γίνει μόνο στο εξωτερικό. Άλλο στοιχείο του αδικήματος αυτού είναι ότι ο ναυτικός απουσιάζει περισσότερο από δυο συνεχείς ημέρες ή μέχρι τον απόπλου του πλοίου.

Το αδίκημα της λιποταξίας είναι τυπικό, δεν προϋποθέτει δηλαδή απαραίτητα πρόθεση του ναυτικού να λιποτακτίσει, αλλά απλώς απουσία επί δυο συνεχείς ημέρες ή κατά την ώρα του απόπλου του πλοίου, χωρίς την άδεια του Πλοίαρχου.

Αν ο ναυτικός αποδείξει ότι η καθυστέρησή του ήταν δικαιολογημένη (π.χ. από βλάβη συγκοινωνιακού μέσου ή ατύχημα κ.λπ.) δεν απαλλάσσεται, αλλά αυτό λαμβάνεται υπόψη ως ελαφρυντικό από το δικαστήριο ή από το πειθαρχικό συμβούλιο, στο οποίο παραπέμπεται οπωσδήποτε ο ναυτικός.

Αν ο ναυτικός εμφανισθεί μέσα σε εικοσιτέσσερες ώρες από τον απόπλου του πλοίου στην ελληνική λιμενική ή προξενική αρχή ή στην επιτόπια αρχή και δηλώσει ότι είναι πρόθυμος να επαναλάβει την εργασία του, τότε ο νόμος του αναγνωρίζει ελαφρυντικό κατά την επιμέτρηση της ποινής.

Λόγω της μεγάλης ανωμαλίας που μπορεί να επιφέρει στο πλοίο η λιποταξία, ο νόμος, εκτός από τις ποινικές, προβλέπει και αυστηρές πειθαρχικές κυρώσεις, που είναι η προσωρινή στέρηση ασκήσεως του επαγγέλματος του ναυτικού για ένα έως πέντε χρόνια.

Για το ναυτικό που λιποτακτεί κατά την πρώτη ναυτολόγησή του, επιβάλλεται οριστική στέρηση του δικαιώματος ασκήσεως του ναυτικού επαγγέλματος εφόσον αυτός δεν παρουσιασθεί μέσα σε δώδεκα ώρες από τον απόπλου του πλοίου στην ελληνική λιμενική ή προξενική αρχή, δηλώνοντας ότι είναι πρόθυμος να επαναλάβει την εργασία του επί του πλοίου.

Αν οι λιποτάκτης μεταχειρίσθηκε βία ή απειλές, τιμωρείται με αυστηρότερη ποινή.

4) Μη προσέλευση για ανάληψη υπηρεσίας.

Ο ναυτικός που ναυτολογήθηκε και δεν προσέρχεται αδικαιολόγητα να αναλάβει υπηρεσία στο πλοίο, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι έξι μηνών ή με χρηματική ποινή. Με την ίδια ποινή τιμωρείται και εκείνος που υπογράφει ατομική σύμβαση και αποστέλλεται στο εξωτερικό, αλλά δεν προσέρχεται αδικαιολόγητα για να ναυτολογηθεί και αναλάβει εργασία. Η διάταξη αυτή αποσκοπεί στην προστασία του πλοίου από ανωμαλίες που δημιουργούνται, όταν οι ναυτικοί που αποστέλλονται με σημαντικές δαπάνες της εταιρείας στο εξωτερικό αρνούνται αδικαιολόγητα να αναλάβουν υπηρεσία.

5) Ανυπακοή.

Ανυπακοή είναι η άρνηση εκτελέσεως διαταγής που δίνεται από τον Πλοίαρχο ή άλλο αρμόδιο αξιωματικό του πλοίου προς υφιστάμενό του και αφορά στην εκτέλεση υπηρεσίας.

Η ανυπακοή τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών.

Η μη συμμόρφωση του ναυτικού σε διαταγή που έχει σχέση με τη σωτηρία του πλοίου ή ανθρώπων που κινδυνεύει στη θάλασσα, αποτελεί επιβαρυντική περίπτωση γι' αυτόν.

6) Εξύβριση ή απειλή ανωτέρου.

Όταν μέλος του πληρώματος εξυβρίζει ή απειλεί ανώτερό του κατά την άσκηση των καθηκόντων του ή εξαιτίας αυτής, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών.

Η εξύβριση είναι δυνατόν να γίνει με λόγια ή με έργα (π.χ. με προσβλητική χειρονομία).

Όταν μέσα στο πλοίο ο ναυτικός, εξαιτίας προσωπικών ή οικογενειακών ή άλλης φύσεως διαφορών, που δεν έχουν σχέση με την υπηρεσία, εξυβρίσει κάποιον ανώτερό του, δεν θεωρείται ότι διαπράττει το αδίκημα της εξυβρίσεως ανωτέρου, αλλά το αδίκημα εξυβρίσεως του κοινού ποινικού νόμου.

Αν αντίθετα ο ναυτικός απειλήσει ανώτερό του για υπηρεσιακό θέμα, έστω και αν βρίσκεται έξω από το πλοίο, διαπράττει κατά τον ΚΔΝΔ το αδίκημα της απειλής (ή εξυβρίσεως) ανωτέρου.

7) Στάση.

Η στάση είναι από τα βαρύτερα ειδικά ναυτικά αδικήματα. Προϋποθέτει τη συμμετοχή περισσότερων του ενός προσώπων από αυτούς που επιβαίνουν στο πλοίο, δηλαδή μέλη του πληρώματος ή επιβάτες, τα οποία στρέφονται κατά της εξουσίας του Πλοιάρχου.

Σκοπός της εξεγέρσεως δεν πρέπει να είναι απαραίτητα η ολοσχερής κατάλυση της εξουσίας του Πλοιάρχου. Η παρεμπόδισή του απλώς από την άσκηση ορισμένων μόνο καθηκόντων του αποτελεί στάση, κατά την έννοια του νόμου (π.χ. ο εξαναγκασμός του Πλοιάρχου να αλλάξει την πορεία του πλοίου για οποιαδήποτε αιτία).

Αντίθετα, δεν αποτελεί στάση η απλή άρνηση περισσότερων μελών του πληρώματος να εκτελέσουν ορισμένες εργασίες, αφού με την πράξη αυτή δεν αποσκοπείται η κατάλυση της εξουσίας του Πλοιάρχου αλλά απλώς ο περιορισμός της. Η στάση τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών.

Αν κάποιος από τους συμμετέχοντες στη στάση είναι αξιωματικός του πλοίου, τιμωρείται αυστηρότερα, με ποινή καθείρξεως μέχρι δέκα ετών. Επίσης ποινή καθείρξεως επιβάλλεται και όταν η πράξη τελεσθεί με βιαιοπραγίες ή με τη χρήση όπλων.

8) Επιβουλή κατά του Πλοιάρχου.

Το αδίκημα της επιβουλής κατά του Πλοιάρχου διαπράττεται όταν δύο ή περισσότεροι από τους επιβαίνοντες στο πλοίο, είτε είναι μέλη του πληρώματος, είτε επιβάτες ή εργάζονται σ' αυτό με άλλη σχέση εργασίας (π.χ. ως μέλη συνεργείου επισκευών) συναποφασίζουν τη διάπραξη αδικήματος κατά της ζωής, της σωματικής ακεραιότητας, της υγείας, της προσωπικής ελευθερίας ή της εξουσίας του Πλοιάρχου.

Το αδίκημα αυτό συντελείται από τη στιγμή που λαμβάνεται η κοινή απόφαση τελέσεως των παρανόμων πράξεων και δεν είναι απαραίτητο να εκδηλωθεί κάποια ενέργεια προς το σκοπό αυτό (π.χ. απειλή ή προειδοποίηση του Πλοιάρχου).

Το αδίκημα της επιβουλής κατά του Πλοιάρχου τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους. Αν όμως κάποιος από αυτούς που συμμετέχουν στο αδίκημα κατάγγειλε έγκαιρα τη συμφωνία, απαλλάσσεται από την ποινική ευθύνη.

Τα μέλη του πληρώματος που λαμβάνουν γνώση για τη σχεδιαζόμενη επιβουλή κατά του Πλοιάρχου, είναι εκ του νόμου υποχρεωμένα να αναφέρουν έγκαιρα στον ίδιο τον Πλοίαρχο ή άλλον αξιωματικό, σε αντίθετη δε περίπτωση τιμωρούνται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών.

9) Κατάχρηση εξουσίας.

Το αδίκημα της καταχρήσεως εξουσίας συντελείται όταν ο Πλοίαρχος ή αξιωματικός ή υπαξιωματικός του πλοίου υπερβαίνουν τα όρια της εξουσίας που τους παρέχει ο νόμος και διατάσσουν ή επιτρέπουν ή ανέχονται πράξεις κατά προσώπων που επιβαίνουν στο πλοίο, οι οποίες χαρακτηρίζονται ως κατάχρηση εξουσίας.

Περίπτωση καταχρήσεως εξουσίας αποτελεί η χρησιμοποίηση βίας από τα παραπάνω πρόσωπα ή μέσω άλλων προσώπων, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, εκτός αν η ενέργεια αυτή είναι απόλυτα αναγκαία για την τήρηση της τάξεως στο πλοίο, την ασφάλεια του πλου και την προστασία της ζωής των επιβαινόντων.

Η κατάχρηση εξουσίας τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους και με χρηματική ποινή.

Η τέλεση των πράξεων αυτών κατά ανηλίκων προσώπων κάτω των δεκαοκτώ ετών τιμωρείται αυστηρότερα.